

lovnih letinah so polharji povprečno ujeli po 400 polhov, leta 1925 pa naj bi skupaj ulovili okoli enega milijona polhov. Leta 1926 so ujeli 100.000 polhov, potem pa so številke različne, vse odvisno od letine. A poročil o milijonskih ulovih več ne najdemo.

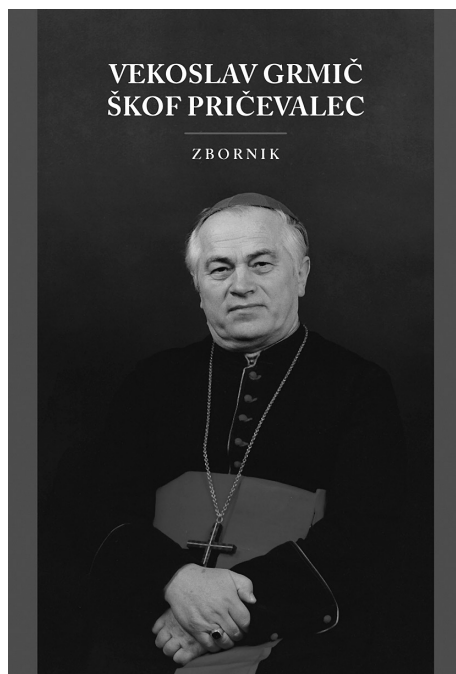
Knjigo bogatijo izbrane fotografije, vključno z akvarelno sliko polha v Valvasorjevem delu *Polh*. Ne gre niti brez polhovke (tudi sam si jo v mrzlih dneh ponosno nadenem, čeprav nisem polhar, sem pa jo dobil na Kočevskem), Gasparijeva samopodoba v polhovki, polharski plašč gospe Karle Šumrada iz leta 1953, fotografije pasti in posnetek prizorišča *Polharske zbirke* Notranjskega muzeja v pristavi gradu Snežnik. Dober izbor, sploh kar se tiče predstavitve pasti za lov polhov, ki so precej raznolike, a vse s funkcijo ujeti polha. Veliko je napisanega o uporabi polhov v prehrani in tudi o zdravilnem učinku polšje masti. Polhe so kmetje zaradi mesa vedno radi lovili; to nam poročata tudi Valvasor in Steinberg, ki izpostavljata 17. in prvo polovico 18. stoletja. Lovili so jih zaradi okusnega mesa, masti in kožic, ki so šle v denar. Verjamem, da bodo bralci o vsem tem izvedeli skoraj vse, če bodo knjigo vzeli v roke in jo prebrali. Branje je prijetno, sploh ker so objavljene zanimivo opisane zgođe in nezgođe polharije in na koncu še recepti za pripravo polšjih jedi. Med avtorji receptov je tudi ugledni slovenski etnolog prof. dr. Janez Bogataj. Knjigo zaključuje obširni seznam etnoloških virov, literature in elektronskih virov, ki mu je dodan še slovarček manj znanih in narečnih besed iz Loške doline. Ta del knjige je urednik dr. Janez Šumrada, zgodovinar in nekdanji slovenski veleposlanik

v Franciji, opravil z odliko in za to izvirno in posrečeno uredniško potezo mu velja dodatno priznanje.

Marjan Toš

**VEKOSLAV GRMIČ – ŠKOF
PRIČEVALEC**

Založba Kulturni center Maribor,
Zbirka Frontier (Teorija) 158,
Maribor 2022, 220 strani

(Foto: Marjan Toš)

Zaradi spleta okoliščin (epidemija covid-19 in smrt ene od članic uredniškega odbora in avtorice osrednjega prispevka) smo dobili zbornik o *Vekoslavu Grmiču – škofu pričevalcu* s skoraj dveletno zamudo. Zamuda pa v ničemer ne zmanjša pomena publikacije, pod

katero se kot glavni urednik podpisuje **Dušan Hedl** in kot odgovorni urednik **Peter Dobaj**. Oblikovanje in prelom je opravil **Denis Golubič**; fotografija na naslovnici in ostale fotografije v knjigi so iz arhiva **Muzeja narodne osvoboditve Maribor**. Avtorji prispevkov so **Cvetka Hedžet Toth**, **Peter Kovačič Peršin** in **Srečko Reher**. Recenzenta sta bila **dr. Ivan Rojnik** in **mag. Janko Bohak**. Zbornik so sicer nameravali izdati leta 2020 ob 15-letnici smrti humanista, misleca in teologa, naslovnega škofa dr. Vekoslava Grmiča (1923 – 2005). Vmes se je zgodila tudi smrt Cvetke Hedžet Tóth, filozofinje, prodorne raziskovalke in nekdanje sodelavke v reviji *Znamenje*, zato je po uvodnih besedah preostalih dveh avtorjev ta zbornik posvečen tudi njenemu spomenu. Knjigo bogatijo skrbno in posrečeno izbrane fotografije; vsako poglavje je opremljeno z bogatim znanstvenim aparatom. Avtorji so prispevke napisali strokovno tehtno, a razumljivo tudi za bralce, ki ne poznajo vloge škofa Grmiča in njegovega bogatega ustvarjalnega opusa. Dovolim si pripisati, da je morda ravno v tem bistvo dodane vrednosti knjige, ki si zasluži večjo javno pozornost in predvsem preiščljeno branje. Toplo jo priporočam zlasti mlajšim bralcem, tudi študentom.

Prispevek filozofinje Cvetke Hedžet Tóth nosi naslov *Vekoslav Grmič – humanizem dobre volje*. Osrednji termin tega prispevka je vsekakor dialog. Dialog med ateizmom in teizmom, med kristjani in komunisti, med verujočimi in neverujočimi. Avtorica izpostavi tezo, da sta Nova zaveza in Komunistični manifest besedili, ki lahko ljudi poboljšata. V nadaljevanju opozarja na solidarnost. Filozofinja Totheva nam iz

mnogih zornih kotov predvsem osvetli pozicijo duhovnika, ki vztraja v naletu različnih svetovnih nazorov in se zavzema za njihovo uravnoteženje. Svoje ugotovitve podaja zelo razumljivo, lahko bi celo zapisali poljudno in jih prijetno osveži z nekaterimi spomini na Grmičeva predavanja, na katerih je sodelovala kot poslušalka. V tem kontekstu bi rad izpostavil zlasti odmevna Grmičeva razmišljanja glede slovenskega partizanskega upora oziroma narodnoosvobodilne borbe v času okupacije 1941–1945. Škof Grmič je imel glede teh vprašanj zelo jasna stališča, o katerih je na mnogih zborovanjih, shodih in spominskih prireditvah javno in brez dlake na jeziku spregovoril in veliko teh razmišljanj tudi objavil v medijih. Če je bilo treba, je okoli njih vedno strpno in argumentirano polemiziral z drugače mislečimi in seveda tudi z odkritimi nasprotniki NOB. Uporništvo je bilo po Grmičevem prepričanju narodovo preroško poslanstvo; škof Grmič se je pri razlagah in komentarjih naslonil tudi na znanstveno literaturo in izpostavil *Smernice in navodila državnega komisarja za utrjevanje nemštva v zvezi z izseljevanjem Slovencev in naseljevanjem Nemcev v Spodnji Štajerski* (Viri o nacistični raznarodovalni politiki v Sloveniji 1941–1945, ki jih je zbral in uredil prof. dr. Tone Ferenc in so izšli leta 1980 pri mariborski založbi Obzorja). »Grmič je predvsem zelo dosledno, povsem odločno in nepopustljivo pozitivno vrednotil tradicijo NOB. Kot eno temeljnih misli te njegove načelne drže bi navedla misel iz prispevka z naslovom *Etična dilema – upreti se ali ne, ki poudarja: Upor je bil dejanje silobran, do katerega je imel slovenski narod vso pravico in celo moralno dolžnost, saj*

narava vsakega živega bitja sama po sebi odgovarja z odporom zoper uničevalca življenja. Zato je naše uporništvó kot volja in pravica do življenja, ki je enkratno. Vsak človek mora svojemu življenju dati smisel, kajti kjer je odgovornost, tam je smisel. Gre skratka za antropologijo uporništvá,« je o Grmičevih pogledih zapisala Cvetka Hedžet Tóth. Zlasti za mlajše bralce in tudi tiste, ki slabše poznajo razmere na slovenskem Štajerskem med nemško okupacijo 1941–1945 so izredno dragocena razmišljanja škofa Grmiča o pokončni drží medvojnega mariborskega škofa Ivana Jožefa Tomažiča. V zvezi z njegovo medvojno vlogo je avtorica v bistvu povzela škofov prispevek *Štajerska duhovščina med okupacijo 1941–1945*, v katerem je Grmič zelo nazorno pokazal držó in značaj štajerskih duhovnikov, ki so se med okupacijo soočali s hudim nemškim terorjem in pri tem mnogi pokazali velikansko osebno moralno moč in držó, ki je lahko zgled slovenske narodne zavednosti in pokončnosti.

Iz Grmičevih nastopov na spominskih prireditvah v počastitev nekaterih prelomnih dogodkov iz časa okupacije je tudi poznano, da je verodostojno, z argumenti, javnost seznanjal s številom izgnanih slovenskih duhovnikov. Kot navaja v prispevku Cvetka Hedžet Tóth je bilo med njimi 284 škofijskih in 81 redovnih; mnogi so bili odpeljani v taborišča smrti, tudi v hrvaški Jasenovac. Pritiski na škofa Ivana Jožefa Tomažiča so bili zelo hudi, vendar je ohranil pokončno držó. Vodja Heimatbunda Stendl je preko Tomažiča želel prepovedati rabo slovenskega jezika v cerkvi. A škof Tomažič je to odločno in pisno odklonil tako, da je šef civilne uprave »moral sam 14. aprila 1942 prepovedati

uporabo slovenščine v cerkvi. Leta 1944 pa je poveljstvo varnostne policije prepovedalo celo uporabo latinščine pri cerkvenem petju, ki so jo duhovniki uvedli namesto nemščine.« V tem kontekstu naj omenimo še to, da škof Tomažič ni dovolil oboroženega odpora proti OF (torej ni pristal na kolaboracijo z okupatorji z ustanavljanjem oboroženih formacij protikomunističnega tabora po zgledu vaških straž in belogardizma oz. kasnejšega domobranstva), ko so k njemu prihajali »odposlanci« iz Ljubljane, da bi ga pridobili za podobne poteze, kakor jih je v tem pogledu storil ljubljanski škof Rožman. Ko je govoril v spomin na padle borce Pohorskega bataljona je poudaril, da padlih bork in borcev Pohorskega bataljona ne smemo nikoli pozabiti; ti »resni mučenci« nas opozarjajo, »da smo Slovenci in tudi imamo pravico biti in ostati Slovenci.«

Peter Kovačič Peršin je v zborniku objavil zanimiv, izvirno zasnovan prispevek z naslovom *Družbena in duhovna obzorja Grmičeve teologije*. Izpostavil je, da je bil Grmič privrženec krščanskega socializma in nadaljevalec teološko filozofske smeri personalizma. Pomenljiva sta stavka: »Mirno se je odpovedal škofovski službi. Pred papežem Wojtilo je branil samoupravni socializem kot socialno pravičnejši red od kapitalizma prav iz svoje evangelijske zavezanosti človeku in njegovi pravici do človeka vrednega življenja.«

Zadnji prispevek je izpod peresa Sečka Reherja, odličnega poznavalca osebnosti in dela pokojnega škofa Grmiča. Dal mu je naslov *Glasnik in pričevalec evangelijskega krščanstva*. Avtor nam je z različnih zornih kotov predstavil Grmičevo teološko misel in njegove poglede tako na evangelizacijo kot tudi,

na primer, odnos do teologije mrtvega boga. Reher je med drugim poudaril, da je škof Grmič prvi na Slovenskem postavil temelje tako imenovani ekološki teologiji. V tem prispevku je tudi veliko drobnih zanimivosti o zakulisnih igrah zoper škofa Grmiča in okoli njegovega neimenovanja za mariborskega škofa ordinarija in tudi »boljše-viški« način menjave Grmiča v Celjski MD. Zelo zanimivo pisanje, ki odkriva veliko neznank in odstira mnogo tancic skrivnosti, o katerih se bo nekoč zagotovo še na dolgo in široko pisalo. Če ne prej, po odprtju arhivov, ko bo lahko tudi zgodovinska stroka opravila svoj del obveznosti. Škof Grmič si to nedvomno zasluži.

Zborniku je dodano tudi krajše besedilo Vekoslava Grmiča z naslovom *Moja duhovna bilanca*, ki v enajstih delih povzema njegova glavna vodila in ugotovitve svojega poslanstva. S tem dodatkom sta urednika samo še obogatala vsebino zbornika, katerega branje bo po mnenju recenzenta dr. Ivana Rojnika zanimivo tudi zato, »ker nekatere poglede škofa Grmiča – predvsem kar zadeva širino dialoga, kritiko s prečiščevanjem notranjih struktur Cerkve in družbeno angažiranost kristjanov – pogosto zasledimo v učenju sedanjega papeža Frančiška«.

Marjan Toš